

alkotmány theoriára volt szükség, hogy kénytelen-kelletlen átlássák a kísérletezések meddő voltát.

Legfőbb vonásokban ezek történtek tizenhét év alatt. Ez azonban csak egyik fele a históriának, ezekből csak a kísérletező hatalmat ismertük meg. A másik fele a históriának a kísérletezés tárgyát tevő nemzet; annak hallgatag ellenmondása, az úgynevezett *passiva resistentia*.

Ürmössy könyve érdekes s a mi viszonyaink között majdnem teljesnek mondható adattárát adja a leírt korszaknak. Könyve tanulságos az olvasónak és hasznos léssen annak, a ki majdan a korszak teljes képének megrajzolására vállalkozik. Mi pedig, kiket ezek a kérdések oly közlőre érdekelnek, hálásak lehetünk Ürmössy iránt, hogy bár nem kitűnő, de hasznos és derék munkát végzett.

Junius.

Az indogermán hangtan mai állásáról.

Irtta Petz Gedeon dr. Budapest (Franklintárs.) 1893. 37 lap.

Nem mulaszthatom el, hogy szélesebb körben ne ismeressem ezt az értekezést, a mely eredetileg a «Nyelvtudományi Közlemények» XXIII. kötetében jelent meg.

Közlönyünk múlt évi 8. füzetében (471—473) rámutattam volt arra a nagy haladásra, a melyet a tudományok egyik legfiatalabbika, az összehasonlító nyelvtudomány, Bopp óta tett. Kiemeltem volt, hogy Brugmann Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen című műve „valóságos égető szükségét pótolta“, miután ma már nemcsak Bopp úttörő, hanem Schleicher összefoglaló művei is messze túl vannak haladva.

Minden tudomány terén szükség van időnkint összefoglaló, a haladást jelző s az előbbi állapotokkal egybevető, tájékoztató művekre. Ilyen Brugmann említett műve. Ámde e nagyterjedelmű, mély tudományú és költséges munka kevésnek hozzáférhető, szükség van rövidebb, ha szabad mondanom népszerűbb ismertető munkákra, a melyeknek azonkívül még az a hivatásuk is van, hogy az új tudománynak toborzzanak nálunk híveket, követőket, mert bizony, fájdalom, nálunk még igen sok tudománynak felette kevés követője van.

Elismerésre méltó dolgot cselekedett tehát jőnévű fiatal tudósunk, a mikor Szénássy és Bartal nyomdokaiba lépve, az árja vagy indoeurópai összehasonlító nyelvtudomány haladásának egy igen nevezetes részével ismerteti meg a magyar közönséget.

Petz főleg Brugmann, Collitz, Bechtel művei nyomán tárgyalja az indoeurópai hangtan mai állását. Az úgynevezett új-

grammatikai iskola — de a melynek ezt a nevet hibásan és jogtalanul adták, mert nem áll új alapokon — főleg a negatív téren, de a pozitív tanok felállítása körül is bámúlatos haladást tett, és ezt legfőképpen a hangtan törvényeinek felismerése és helyes magyarázása által érte el. Épen azért legelső sorban azt a haladást kell megismernünk, a melyet a hangtan terén értek el Schleicher Compendiuma óta.

Ennél fogva az első szakaszban szól: „A vocalisok“—ról, s kimutatja, hogy az újabb nyelvtudósoknak sikerült bebizonyítani, hogy az úgynevezett indogermán ősnyelv rendkívül gazdag volt egyszerű vocalisokban, illetve, hogy abban meg voltak mindazok az egyszerű vocalisok, a melyek az indoeurópai nyelvtörzs nyolcz ágában kimutathatók. A második fejezetben kimutatja azt az érdekes felfedezést, hogy a szótagképző liquidák és nasalisok (liquidae et nasales sonantes) már az ősnyelvben megvoltak. A harmadik fejezetben ismerteti a régibb nyelvészek hangzó-fokozás (steigerung) tana helyébe felállított „ablaut“ tanát és ismerteti ennek alapján az indoeurópai hangzó-sorokat. A negyedik szakaszban szól az úgynevezett explosiv-hangok-ról, illetőleg azok új felosztásáról s a palatalis és velaris hangok osztályáról. Az ötödik szakaszban a spiransok tanában eszközölt változtatásokat állítja egybe.

Az értekezés szabatos, világos és elég kimerítő. Részemről melegen ajánlom főleg azoknak a tanároknak, a kik az utóbbi egy-két évtized haladásával megösmernedni óhajtván, maguknak kalauzt keresnek.

Egy-két kifogást azonban nem hallgathatok el. Először is sokkal helyesebbnek találom, ha nem a német hiúságadta indogermán elnevezést, hanem a sokkal helyesebb és jellemzőbb indoeurópai nevet használjuk. Másodsor határozottan elítélem az ablaut szónak magyar tudományos műben való használatát. Részemről előadásaimban a „hangzómásulás“ szót használom s noha elősmerem, hogy „általánosabb, s voltaképen minden hangváltozásra ráillő“ (25. lap), de azért jobb hiányában még is czélszerűbb, mint az idegennel tarkítani irályunkat, annál is inkább, mert a többi hangzóváltozásnak megvan a maga határozott neve, úgy hogy ez okból félreértéstől tartani nem lehet. A 11. lapon elnézésből kimaradt Schmidt keresztneve, a mi a sokféle Schmidt-eket tekintve hiány.

A szerző magyar stilusa ellen több kifogást lehetne tenni, én csak az utolsó előtti sorból a „soha nem is fogjuk elérni“—t említen fel.

Szamosi.